ทุกวันนี้ความเปลี่ยนแปลงกำลังเกิดขึ้นทุกหนทุกแห่ง แม้แต่สองข้างทาง ถนนสายที่ตั้งชื่อตามพระยารัษฎา (รัษฎานุสรณ์) มีสิ่งก่อสร้างรูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่นอาคารบ้านพัก โรงงาน และบ้านจัดสรร ความเจริญกำลังแผ่ขยายตัว โดยเฉพาะเทศบางเมืองภูเก็ต เยาวชนรุ่นใหม่หลายคนอาจไม่รู้ว่าถนนสายนี้นั้น มีความสำคัญอย่างไรบ้าง ชื่อที่นำมาตั้งนี้เป็นชื่อของใคร ได้ทำประโยชน์ให้กับท้องถิ่นภูมิภาคมากมายเพียงไร ซึ่งคงจะเป็นที่น่าเสียดายมากยิ่งขึ้น ถ้าหากเราไม่พยายามเรียนรู้ในสิ่งที่คนรุ่นก่อนได้ต่อสู้ ได้สร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีงามเอาไว้ เป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมชุมชนในปัจจุบัน

สำหรับความเรียงเรื่องราวที่เกี่ยวกับพระยารัษฎาฯ ที่ได้ดำเนินมาตั้งแต่ต้น อาจมีแง่มุมอื่น ๆ ที่น่าสนใจแต่ไม่ได้รวบรวมเอาไว้ในครั้งนี้ ถ้าหากผู้ศึกษาใครรู้จะช่วยกันเสนอเพื่อให้เราชาวใต้ ได้รู้เรื่องผู้นำท้องถิ่นของเราสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก็คงจะเป็นการดีไม่น้อย ผู้เรียบเรียงขอสรุป สำนวนเกี่ยวกับเรื่องราวของท่านแต่เพียงให้พยานวัตถุเป็นเครื่องยืนยันถึงชื่อเสียงและเกียรติคุณของท่านผู้นี้ ที่เราชาวใต้ถือเป็นสิ่งระลึกถึงแทนได้ นอกจากชื่อถนนสายดังกล่าวก็ยังมี "อนุสาวรีย์หล่อใหญ่กว่าตัวจริงของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ซึ่งตั้งประดิษฐานอยู่ที่ตำหนักผ่อนกาย ตำบลทับเที่ยง จังหวัดตรัง

หนังสืออ้างอิง

1. ประวัติและงานพระยารัษฎาฯ โดยขุนเสนานุวงศ์ภักดี (พิตร ณ นคร)
2. บันทึกความทรงจำ โดยพระยาสมันตรัฐบำเหน็จ
3. บันทึกของถนนเปรียบ วนดัมศี หน่วยศึกษานิเทศน์ กรมสามัญศึกษา จังหวัดตรัง
4. "เขาหลวงชัยเจ้าเป็นมาอย่างไร" โดยพายุฉลอง วนะสูติ

บทกวี

เพลงเก่าสมัยใหม่

"ฝนตกเหอ....
ไม้ไผ่กอหนุ่ม
ถ้าพี่เป็นช้าง
แตกพุ่มเต็มกอ
ตกมาสุมสุม
แตกพุ่มเต็มกอ
จะเข้าไปจ้างเอาสักหน่อ
สองหน่อเรียงเรียงเคียง...กัน"

ฉวยสายเปลเห่ช้าเจ้าหนูน้อย
เพลงสายเปลเห่ช้ามานานวัน
ฝนเดือนหกตกสะสมมาสุมสุม
กอไผ่ดงรั้วบ้านรื่นร่มเงา
เป็นถึงช้างจอมพญาพนาเวศ
ขึ้นระวางช้างต้นอยู่วังเวียง
อยู่พอดีกินพอดีจึงมีสุข
เพลงมักน้อยของช้างใหญ่คนไม่ฟัง
เจ้าหนุ่มน้อยเรียบง่ายค่อยเหมาะย่าง
เอาหนึ่งหน่อพอเหลือไว้เจือจาน
ไม่กินกันจนเพลินเกินพอดี
ขาดเหลือเอื้อเฟื้อค่อยแบ่งปัน
เพลงสายเปลเห่กล่อมถนอมขวัญ
ใจผูกพันเคยมั่นพันผูกเกลียว
เพราะเดี๋ยวนี้มีเพลงช้างเกเร
กินข้าง ถึงรม กินนอก ดินใน
หน่อไม้ไผ่กอไหนจะหลงเหลือ
เปลยังไกวเพลงยังฮัมเอื้อนทำนอง
ถ้ารักดีรักงามต้องหามจั่ว
จับสายเปลมั่นกระชับกับมือเรา

เสียงอ้อยสร้อยแอบอิงอ้อมมิ่งขวัญ
เพลงสร้างสรรค์จิตใจให้บ้านเรา
เจ้าหนูย่างวัยหนุ่มสิบห้าเข้า
แตกหน่อเหน้าเรียงอยู่เป็นคู่เคียง
โกญจนาทประกาศเขตสนั่นเปรี้ยง
ง้างไผ่เพียงหนึ่งหน่อพอประทัง
อยู่สนุกกินสนุกนั้นบ้าคลั่ง
คนจึงฝังตัวตายไร้วิญญาณ
เข้าตัดง้างหน่อไม้คล้ายช้างสาร
ให้เพื่อนบ้านทั่วไปได้กินกัน
และเพื่อนพ้องน้องพี่ต่างบากบั่น
อยู่กับฉันท์พี่น้องเกิดท้องเดียว
นับวันขวัญหายใจห่อเหี่ยว
ใจเสียวเดียวเกลียวจะขาดอนาถใจ
สำแดงเดช์ทำอำนาจบาทใหญ่
บ่าวว้างใหญ่ราบพนาเป็นหน้ากลอง
ความเอื้อเฟื้อเหลือน้ำใจไร้สิ่งของ
แต่เนื้อร้องแหบเสียงเพียงแผ่วเบา
สู้กับชั่วกับทรามอย่าหามเสา
ร้องเพลงเก่าสมัยใหม่ปลุกใจคนฯ

"พันดา ธรรมดา"